

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Финка Иванова Сиракова на тема „Лингвистични аспекти на предложните и безпредложните конструкции в българския език“ за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология (Български език – синтаксис)*
от проф. д-р Петя Осенова
Катедра по български език, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Със заповед № РД-38-459 от 19.07.2024 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ бях определена за член на научното жури по защитата на дисертацията на Финка Иванова Сиракова. Процедурата е спазена във всички нейни аспекти. Дисертантката е изпълнила необходимите минимални национални изисквания за научна област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология (Български език – синтаксис)* и изискванията на ЗРАСРБ, правилника за приложение на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Финка Сиракова е завършила бакалавърска степен по българска филология и магистърска степен в магистърската програма „Преводач-редактор“ с профил гръцки и немски език. В периода 2021-2024 г. тя е докторант в Катедрата по български език при Факултета по славянски филологии. Дисертантката е заклет преводач от и на гръцки и немски език. Интересен факт е, че тя има и магистърска степен в областта на туризма.

Темата за механизмите на изпадането на предлози в определени позиции в различните типове фрази в българския език е доста интересна. Но тя е само частично разработвана в българската граматическа литература – най-често от гледна точка на правилната или неправилната употреба на подобни конструкции. Затова трудът, който е цялостно изследване на този процес, без всякакво съмнение е приносен. Бих искала да отбележа, че текстът е построен логически много добре, четивен е. Дисертантката владее отлично граматическата терминология, показва изключително добра осведоменост за литературните източници, като успява да ги осмисли по подходящ начин в работата си.

Авторефератът е с обем от 51 стр. Той напълно отговаря на изискванията на жанра и коректно отразява съдържанието и приносите на дисертационния труд.

Представеният списък с публикации на Финка Сиракова по темата включва три статии, излезли от печат. Две от тях са в български списания и една – в чешко. Разглеждат се проблемите на употребата на предлози в устната реч, на сложните предлози, както и предлогът *на* в контрастивен план (в съпоставка със съответния предлог в гръцки).

Дисертационният труд на Финка Сиракова „Лингвистични аспекти на предложните и безпредложните конструкции в българския език“ (общо 155 стр.) се състои от увод, три глави, заключение, списък на научните приноси, библиография и приложения (примерен материал на изследване, списъци с примери, таблици). Основният текст е в обем от 125 страници. Библиографията включва близо 100 заглавия основно на български език, но сред тях и публикации на руски, немски и гръцки език. Този факт показва изключително добрата литературна осведоменост на докторантката.

Финка Сиракова показва отлични умения да прави критичен анализ на съществуващите концепции и да предлага своята собствена трактовка, подкрепена със солидна аргументационна база. Дисертантката владее терминологичния апарат на изключително високо равнище. Макар работата да не е съпоставителна по замисъл, тя предлага съпоставка на разглежданите фрази с тези в немски и гръцки. Този факт добавя и типологическа значимост на труда, а също така показва многоезиковата лингвистична подготвеност на Финка Сиракова.

В *Увода* са обговорени обектът, предметът, целта и задачите на изследването. Обектът са предложните и безпредложните конструкции в българския език. Предметът са конкурентните предложни и безпредложни фрази с различни опори – номинална, вербална, предложна, адективна и адвербиална. Целта е да се разгледат синтактичните аспекти на явленията в рамките на конституентните съчетания, като се разглеждат подчинителните отношения вътре в конституента и извън него. Задачите са представени много конкретно и целенасочено. Обговорени са типовете фрази, в които опори са отглаголното съществително, глаголи с определени разширения и сложен предлог. Представена е хипотеза, според която има определени условия за предизвикване на трансформацията от предложен към безпредложен израз. Изброени са и използваните методи, които представляват комбинация от подходи към данните. Според мен доминиращи са

структурният и емпиричният. Чрез тях подходящо се обективизират направените наблюдения. За улеснение на читателя още тук е представено кратко резюме на съдържанието на труда.

Много добра практика е да се представя списък с използваните в публикацията съкращения, за което поздравявам дисертантката. Но може би съкращенията, с които се цитират литературни източници, да присъстват само в библиографията. Имам бележка и по отношение на съдържанието и структурирането на главите. В съдържанието при Трета глава има около 15 подзаглавия. То определено може да се окрупни. Във връзка с представянето на самите части ще дам пример с Първа глава. Самата Първа глава е Теоретичен обзор. Може да се спести утежняването на текста с твърде много заглавки по следния начин: вместо *Първа глава* -> *Теоретичен обзор* да бъде *I. Теоретичен обзор*. Също така е добре след всяка заглавка да има малък свързващ и/или поясняващ текст, преди да дойде следващата заглавка (в случая следва *I.1 Словосъчетание*).

В първа глава „**Теоретичен обзор**“ авторката представя дискусия за термините, които се отнасят до словосъчетание; за типологията на словосъчетанието, както и за подчинителните синтактични връзки. Всъщност по-нататък в работата си Финка Сиракова непрекъснато цитира източници и представя обзори по различните свързани тематик. Така реално обзорът не е само в тази част на труда. В тази иначе много добре и подробно написана глава липсва експлицитна мотивация защо се налага да се разгледат видовете словосъчетания спрямо различни критерии, както и връзките в тях. Затова е добре преди подчастта *Словосъчетание* да се добави кратка мотивация.

Втора глава „**Предложни и безпредложни конструкции**“ вече се насочва по-конкретно към темата на дисертацията, като специално място се отделя на дефинициите за предлог и на поведението на предлога. Открити са основните характеристики на предлога и е избрана конкретна работна дефиниция, която отразява синтактичната функция на тази част на речта. Избраната дефиниция има най-пряко отношение към работата. Най-разнообразни са вижданията за т.нар сложни предлози или предложни изрази от типа „за сметка на“. Тук бих искала да попитам следното: ако предлогът изразява само подчинителни отношения, тогава какво е отношението в словосъчетанието *Иван с Петър* в изречението: *Иван с Петър отидоха за риба.* (= *Иван и Петър отидоха за риба*).

Таблица 1 представя изключително полезна информация за вариативността в типологията на предлозите при различните български езиковеди. Много ценна е и Таблица 2, която представя комбинаториката на словосъчетанията с предлог. Когато обаче се представя ексцерпиран материал, добре е да има и някаква конкретна статистика – честота на срещания на даден тип и т.н. Разбира се, когато и където е приложимо, защото естеството на разглеждания проблем е такъв, че например видовете предложни фрази може да се намерят и измерят в българските текстови корпуси, но безпредложните им еквиваленти не биха се срещнали толкова често или даже изобщо не биха се срещнали.

Трета глава „Тенденции при трансформацията на предложните конструкции в безпредложни“ от моя гледна точка е най-приносната, защото разглежда условията, при които се наблюдава трансформацията от предложна в непредложна фраза. Ценно е измерването за използването на предложни срещу безпредложни еквиваленти, което очаквано е в полза на предложните. Тук са проследени и тенденциите при изпадане на предлозите в някои конструкции.

В тази глава подробно са разгледани конструкции с предлог при отглаголни съществителни на *-не* и *-ние*, както и при други девербални съществителни, във вербалната фраза и други фрази. Много ценна е Таблица 3, която показва възможностите за трансформация на предложни в безпредложни фрази, като там е видно, че в доста малко случаи подобна трансформация е възможна и налична. Може би от гледна точка на пълнотата на описанието е добре да се добавят и конструкциите с предлог там, където са регистрирани такива без предлог. Например наред с „извършване евакуация“ да има и „извършване на евакуация“.

Приносни в голяма степен са описанията на 17-те типа безпредложни конструкции, основаващи се на правилата на Л. Андрейчин. Бих искала да попитам дали авторката не е намерила и други правила, които да се добавят към тези на Андрейчин. Също така дали се е изкушавала да модифицира някое от тези правила. Каква е типологичната разлика между примери N5 и N12? Какво мисли дисертантката за тези два типа, които са системни в българската граматика. Дали те трябва да са част от предложените описания? Подкрепям изследването на административно-деловия стил, тъй като именно там по-често се наблюдава изпускане на предлог.

Много важни са направените изводи за реализацията и/или блокирането на трансформацията. Приносна стойност имат наблюденията и в подчастта на другите случаи на конкуренция – с опори, които са акционни съществителни, в глаголната фраза, във фразата на прилагателното, на наречието, при сложни предлози. В частта за глаголната фраза много добро впечатление прави фактът, че дисертантката използва валентните рамки и значенията от Краткия валентен речник на Мария Попова (1987). Описани са условията за реализиране на съкращаването на предлога. Те се отнасят до следното: вид на предлога, семантика на глагола и нечленуваност на подчиненото съществително име. Стига се до важния извод, че явлението се наблюдава и в устната реч, а също така, че "отсъствието на предлог не води до загуба на информация и съответно до проблеми в разбирането" (стр. 94). За мен интересен е фокусът и върху изпускането на предлог пред съществителни или числителни за време – месеци, години, сезони и под.

В тази част на дисертацията е представен и сравнителен анализ на процесите в българския език при изпадане на предлог с тези в гръцки и немски. Стига се до извода, че прилики с конструкции в гръцкия език има, докато с подобни конструкции в немския няма. Не на последно място трябва да отбележа частта за изпускане на предлог в края на предложния израз (*по повод (на), по отношение (на)* и др.). Таблицы 4 и 5 прегледно обобщават ситуациите, при които се изпуска крайният предлог. В частите за прилагателните и наречията предложността изглежда всъщност само системна, като няма условия за изпускане на експлицитни предлози.

В последната кратка глава *Заклучение* е направено систематизирано обобщение на резултатите от изследването.

Приносите на разработката са коректно посочени. Представени са общо 6 приноса. Те са в следните посоки: това е първото цялостно проучване не само за фразите с изпуснат предлог в българския език, но и за механизмите и условията, при които се наблюдава това явление; направен е обстоен критически анализ на литературата, свързана с темата, през последните 40 години; представен е задълбочен синтактичен анализ вътре в разглежданите конструкции и съответно в отношението им към външните конституенти; валидирани са правилата, предложени от Л. Андрейчин, за изпускане на предлога; явлението е изследвано и в типологичен план – чрез наблюдения на материал от гръцки и немски език; набелязани са тенденциите на развитие на безпредложните конструкции, като те са свързани по-скоро

с фактори като икономичност на изразяването, отколкото със стилистично обусловени фактори.

Направените от мен бележки по никакъв начин не намаляват стойността на представения труд. Затова въз основа на всичко казано от мен по-горе убедено препоръчвам на Уважаемото жури да присъди научната и образователна степен „доктор“ на Финка Иванова Сиракова в област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология (Български език – синтаксис)* за нейния дисертационен труд „Лингвистични аспекти на предложните и безпредложните конструкции в българския език“.

01.10. 2024 г.

Рецензент:

София